

VYBRANÉ ZÁSADY CHARITATÍVNEJ A SOCIÁLNEJ SLUŽBY CIRKVI V 3. STOROČÍ

Vasyľ KUZMYK

Úrad metropolitnej rady Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, Prešov, Slovenská
republika

Kresťania prvotnej Cirkvi si veľmi dobre uvedomovali, že ortodoxia musí byť aj ortopraxia, ktorej súčasťou je aj sociálna stránka života Cirkvi. Ak sa niekto rozhodol prijať kresťanstvo, okrem vierouky a asketického spôsobu života mal sa tiež naučiť slúžiť iným, teda slúžiť svojim blíznym. Táto realita prvotnej Cirkvi prispela k vývoju charitatívnej a sociálnej služby Cirkvi 3. storočia vo všetkých jej aspektoch.

V prvotnej Cirkvi panoval apoštolský duch spolunažívania veriacich. Kresťania žili tak, ako sa naučili od apoštolov [Pozri Sk 2, 44 - 45; 4, 32 - 35; 6, 1; Rim 15, 26; 2Kor 8, 1 - 4; 12 - 15; 9, 2, 5; Flp 4, 15 - 18; Jk 1, 27.] a túto skúsenosť odovzdávali ďalším generáciám. Cirkev v 3. storočí z dôvodu jej prenasledovania zo strany vladárov Rímskej ríše, podobne ako tomu bolo aj v predchádzajúcom období, si dôsledne strážila tajomstvo viery a bohoslužby. Zároveň bola otvorená grécko-rímskemu svetu v ochote bratsky pomáhať všetkým. Základnou zásadou charitatívnej a sociálnej služby Cirkvi bolo to, že všetko, čo kresťania učinili jeden pre druhého, vnímali ako dar Bohu. Naopak, núdzni, ktorí prijali akúkoľvek pomoc, vnímali ju ako dar od Boha. Podobne ako v Novom Zákone, kresťania chápali pod pojmom *služba a pomoc blíznym* akúkoľvek dobrovoľnú službu núdznemu.

Ďalšou zásadou filantropie Cirkvi bola činná láska kresťanov v jej rôznych podobách. Kresťania skutočne žili Evanjeliom a usilovali sa naplňať vo svojom živote slová Isusa Christa o láske k blíznym. [Mt 22, 37 - 40; 25, 34 - 36] Činná láska k blíznym sa stala pre mnohých kresťanov skutočnou, živou a každodennou praxou.

Život podľa Christa, ktorý sa dotýka rôznych oblastí, aj sociálnych, pre kresťanov sa stáva výzvou. Na rozdiel od pohanského sveta v kresťanstve sa rušia všetky hranice národnostné, sociálne a pod. Cirkev prináša nový pohľad na človeka, kedy každý človek má tú istú hodnotu pred Bohom, pretože je stvorený na Boží obraz a podľa Božej podoby. Aj z tohto dôvodu kresťania nikdy

nerobili rozdiely medzi ľuďmi a pomáhali každému bez rozdielu. Podľa svätého Teofila Antiochijského² kresťania jeho doby nerobili rozdiely medzi kresťanmi, Židmi či pohanmi a mali pozitívny vzťah ku každému, kto bol v núdzi alebo potreboval akúkoľvek inú pomoc. [2] Pod pojmom *blížny* chápali každého - chudobných, trpiacich, utláčaných, siroty, vdovy, dokonca aj cudzincov.

Vykonávanie charitatívnej a sociálnej služby Cirkvi v 3. storočí bolo veľmi náročné z dôvodu všestranného poskytovania pomoci núdnym, ale aj prenasledovania kresťanstva. Napriek tomu môžeme hodnotiť filantropiu Cirkvi veľmi pozitívne, pretože Cirkev vo všetkých možných oblastiach štedro pomáhala svojim „najmenším“, každému, kto sa nachádzal v akejkoľvek tiesni. V spise *Apoštolské ustanovenia* sú vymenované skoro všetky formy sociálnej pomoci v podobe napomínaní pre biskupov, ktoré Cirkev bezprostredne uskutočňovala. Biskupi mali za povinnosť sa starať o všetkých núdných. Sirotám mali nahradiť starostlivosť rodičov, vdovám – starostlivosť mužov, nezamestnaným poskytnúť prácu, neschopným práce dávať almužnu, pútnikom poskytnúť strechu nad hlavou, hladným – potravu, smädným – pitie, nahým – odev, navštevovať chorých, súcitiť s trpiacimi, postarať sa o uväznených za vieru v Isusa Christa. [5]

S podobným popisom všestrannej kresťanskej starostlivosti vo vzťahu k sociálne slabším sa stretneme hlavne v spisoch svätého Justína Mučeníka [3] a Tertuliána. [7] Je potrebné podotknúť aj to, že skoro v každom spise svätých otcov a cirkevných spisovateľov 2. – 3. storočia sa stretávame s jednotlivými formami poskytovania sociálnej a charitatívnej pomoci Cirkvi. Uvedená skutočnosť je svedectvom toho, že charitatívna a sociálna služba Cirkvi v 3. storočí bola rovnako dobre rozvinutá v každej jednej miestnej Cirkvi. Cirkev sa vždy vzorne starala o všetkých svojich členov. Táto starostlivosť bola zameraná nie len na chudobných, vdovy, siroty, chorých, väznených či pútnikov, ale tiež

² Svätý Teofil Antiochijský žil v druhej polovici 2. storočia a bol šiestym biskupom antiochijskej miestnej Cirkvi, pravdepodobne okolo roku 169 – 180. Narodil sa v pohanskej rodine v blízkosti riek Tigris a Eufrat. Nadobudol klasické grécke vzdelanie. Kresťanom sa stal v pokročilom veku po dôkladnom štúdiu Svätého Písma a učenia Cirkvi. V roku 169 bol zvolený za biskupa Antiochie, hlavného mesta Sýrie. Žil v období apologetov, avšak nie je možné ho považovať za filozofa, akými boli napríklad svätý Justín Mučeník, Atenagoras a ďalší. Svätý Teofil viedol antiochijskú katedru v čase panovania cisára Marka Aurélia (r. 161 - 180). Zomrel okolo roku 181. Z jeho literárneho dedičstva sa dodnes zachovala jeho apológia pod názvom K Autolykovi napísaná po roku 180, pretože v nej je spomenutá smrť cisára Marka Aurélia. Vďaka tomuto spisu vieme o charitatívnej a sociálnej službe antiochijskej miestnej Cirkvi v období jeho pôsobenia. Pozri podrobnejšie [6, s. 324 - 332].

na starších, osamelých ľuďoch, invalidov a všetkých tých, ktorí boli odsúdení do vyhnanstva alebo k práci v baniach. Cirkev poskytovala okamžité pomoc tým, ktorí boli postihnutí akoukoľvek živelnou pohromou alebo epidémiou. V prípade potreby tiež na vlastné náklady zabezpečovala pohreby chudobných.

Jednou z hlavných zásad filantropie Cirkvi 3. storočia bolo to, že pomoc a starostlivosť boli preukazované len tým, ktorí sa skutočne nachádzali v núdzi. Ďalšia zásada spočívala v tom, že núdzni dostávali len to nevyhnutné pre život. Tuláci, lenivci, opilci, vandali a tí, ktorí sa ocitli v núdzi vlastným ľahkovážnym pričinením, nemali nárok na akúkoľvek podporu zo strany Cirkvi. V tejto súvislosti *Apoštolské ustanovenia* napomínajú biskupov nasledovne: „*Nech (biskup) bude štedrý, milujúci vdovy a pútnikov, nech bude vždy ochotný dobre poslúžiť, nech bude neúnavný v práci a nech zisťuje, kto je viac hodný pomoci. Lebo ak je nejaká vdova, ktorá je schopná zaobstarať si potrebné pre život, a iná, ktorá nie je vdova, ale sa ocitla v núdzi na základe choroby alebo starostlivosti o deti alebo na základe nevládnosti rúk, nech radšej (biskup) tejto podáva pomocnú ruku. A kto trpí v živote nedostatkom na základe (vlastnej) márnotravnosti, pijanstva alebo lenivosti, takýto nie je hodný nielen podpory, ale ani Božej Cirkvi.*“ [5]

Pod úspešné vykonávanie charitatívnej a sociálnej služby Cirkvi v 3. storočí sa podpísala predovšetkým prísna cirkevná disciplína, ale aj fakt, že Cirkev dbala o to, aby prostriedky určené pre núdznych neboli premrhané na tých, ktorí si to nevážia a priživujú sa na účet Cirkvi. V *Apoštolských ustanoveniach* sa priamo hovorí o tom, že blažený je skutočne ten, kto je schopný si pomôcť sám a neobmedzuje v životných potrebách sirotu, vdovu či pútnika. *Apoštolské ustanovenia* sa odvolávajú na slová Isusa Christa, v ktorých sa hovorí o tom, že beda je tomu, kto vyžiera domy vdov pod zámienkou dlhých modlitieb, [Mt 23, 14] ale aj to, že blahoslavenejšie je dávať ako brať. [Sk 20, 35. Porovnaj 1Sol 4, 11.] Každý kresťan, ak má možnosť, mal by sa sám živiť z poctivej práce a pomáhať iným. Nemal by byť odkázaný na pomoc Cirkvi, byť jej príživníkom, pretože sa za všetky svoje počiny bude zodpovedať pred Bohom na poslednom súde. Avšak, ak niekto prijíma pomoc Cirkvi na základe skutočných príčin, ako je sirotsvo, fyzická slabosť z dôvodu vysokého veku, choroba či obživa detí, nech si nič nevyčíta, pretože sa stáva „Božím oltárom“. Každý, komu bola prejavovaná akákoľvek pomoc zo strany Cirkvi, mal by sa neustále modliť za tých, čo prinášajú svoje dary pre blaho Cirkvi a jej núdznych. Prostredníctvom usilovnej modlitby by takto núdzny odmenil tých, čo prejavujú im milosrdenstvo. [5]

S podobnou zásadou filantropie Cirkvi sa stretneme či už v prvom písomnom kresťanskom spise *Didachi*, ale aj v Hermasovom spise *Pastier*. Spis

Didachi svedčí o tom, že v poapoštolskom období existovali niektoré formy kresťanskej starostlivosti, ktoré boli veľmi podobné formám z obdobia apoštolov. V ňom je tiež jasne poukázané na fakt, že Cirkev sa usilovala o to, aby starostlivosť bola preukazovaná skutočným núdzným: „*Dávaj každému, kto ťa prosí, a nežiadať späť*, [Lk 6, 30] *pretože Otec chce, aby bolo dávvané z našich darov. Blažený je ten, kto dáva, podľa prikázania, lebo je nevinný. Beda tomu, kto berie. Lebo ak niekto berie, keď má núdzu, bude nevinný. Keď však niekto berie, ale nemá núdzu, bude súdený, prečo bral a načo bral. Keď bude zadržaný, bude vypočúvaný z toho, čo vykonal a „nevyjde odtiaľ dovtedy, kým nevráti aj posledný kvadrans“³.*“ [8] Podobné myšlienky nachádzame v Hermasovom spise *Pastier*. Autor spisu podáva poučenia o význame dobrých skutkov v živote kresťana: „*Konaj dobro a z plodov svojej práce, ktoré ti dáva Boh, dávaj bohato všetkým núdzným. Neuvažuj, komu dáš a komu nie. Boh chce, aby Jeho dary patrili všetkým. Tí, čo prijímajú tieto dary, budú sa zodpovedať Bohu, prečo a čo dostali. Tí, čo ich prijímajú predstierajúc núdzu, budú vystavení súdu. Ten, čo dáva, nenesie vinu, keď úlohu, ktorú dostal od Pána, vykonal bez výhrad a nepýtal sa, komu má dať a komu nie.*“ [4]

Všetky vyššie uvedené pasáže z diel cirkevných spisovateľov 1. – 3. storočia odporúčajú dávať almužnu každému núdznému, avšak zdôrazňujú aj povinnosť zarobiť si na živobytie. Výnimku, podobne ako aj v súčasnosti, tvorili práce-neschopní. Za skutočne núdznych v prvotnej Cirkvi, ktorí si už neboli sami schopní zarobiť na chlieb, boli považovaní starší ľudia, ktorí sa dožívali vysokého veku a cítili sa byť slabí, a tiež ťažko a trvalo chorí. Cirkev takýmto ľuďom venovala osobitnú pozornosť v kontexte jej sociálnych a charitatívnych aktivít. Z časového hľadiska kresťanská starostlivosť vo vzťahu k nim nemala žiadne obmedzenia.

SUMMARY

All of the above passages from the works of 1st-3rd century church writers recommend almsgiving to anyone in need, but they also emphasize the obligation to earn a living. The exception, as in the present day, was the unfit for work. The truly needy in the early Church, those who were no longer able to earn their own bread, were considered to be the elderly, those who had reached old age and felt weak, and those who were seriously and permanently ill. The

³ Kvadrans alebo kodrant (ὁ κοδράντης) bola malá bronzová rímska minca s najmenším nominálom razeným v Rímskej ríši. Porovnaj Mt 5, 26.

Church paid special attention to such people in the context of its social and charitable activities. In terms of time, Christian care in relation to them had no limitations.

REFERENCES

1. *Biblia. Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy.* (Preklad: Komisia Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v.) Liptovský Mikuláš 1991.
2. ФЕОФИЛ АНТИОХИЙСКИЙ. К Автолику. In: *Антология. Раннехристианские отцы Церкви.* 1. vydanie. (Русский перевод: П. Преображенский.) Брюссель 1978, s. 458 – 521.
3. ИУСТИН МУЧЕНИК. Апология I. In: *Антология. Раннехристианские отцы Церкви.* 1. vydanie. (Русский перевод: П. Преображенский.) Брюссель 1978, s. 271 - 344.
4. ПАСТЫРЬ ЕРМА. In: *Антология. Раннехристианские отцы Церкви.* 1. vydanie. (Русский перевод: П. Преображенский.) Брюссель 1978, s. 158 – 252.
5. ПОСТАНОВЛЕНИЯ СВЯТЫХ АПОСТОЛОВ ЧЕРЕЗ КЛИМЕНТА, ЕПИСКОПА И ГРАЖДАНИНА РИМСКОГО. 2. doplnené vydanie. Сергиев Посад 2008.
6. САГАРДА, Н. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века.* 2. vydanie. Москва 2004. ISBN 5-94625-092-2.
7. ТЕРТУЛЛИАН. Апология. In: *Отцы и учителя Церкви III века. Антология.* Том I. 1. vydanie. (Русский перевод: Н. Щеглов.) Москва 1996. ISBN 5-86568-108-7. s. 317 – 378.
8. УЧЕНИЕ ДВЕНАДЦАТИ АПОСТОЛОВ. In: *Антология. Раннехристианские отцы Церкви.* 1. vydanie. (Русский перевод: П. Преображенский.) Брюссель 1978, s. 16 – 26.

SELECTED PRINCIPLES OF THE CHARITABLE AND SOCIAL MINISTRY OF THE CHURCH IN 3. CENTURY

Vasyl KUZMYK, Press Department Secretary, Office of the Metropolitan Council of the Orthodox Church in Slovakia, Bayerova 8, 080 01 Presov, Slovakia, ocam@orthodox.sk, 00421517724736

Abstract

The author of the article analyses Christian philanthropic activity in the early centuries. The Christians of the early Church were keenly aware that orthodoxy must also be orthopraxy, of which the social aspect of the life of the Church was a part. If one decided to embrace Christianity, in addition to the faith and an ascetic way of life, one had also to learn to serve others, that is, to serve one's neighbors. The text assesses that the principle of the Church's philanthropy was the active charity of Christians in its various forms. Christians truly lived the Gospel and sought to fulfill in their lives the words of Jesus Christ about love of neighbor. For Christians, living according to Christ, which touches various areas, including social ones, becomes a challenge. In contrast to the pagan world, in Christianity all boundaries of nationality, social, etc. are abolished. The Church brings a new view of man, where every person has the same value before God because he is created in the image and likeness of God. This reality of the early Church contributed to the development of the charitable and social ministry of the 3rd century Church in all its aspects.

Key words

Church, orthodoxy, orthopraxy, Christian philanthropy, church writers